

Laaja ja perusteellinen esitys pohjoisen Euraasian tuohi- ja nahka-aluksista

Harri Luukkasen ja William W. Fitzhugh: *The Bark Canoes and Skin Boats of Northern Eurasia*. Smithsonian Books 2020.

On selvä, että viimeisen jääkauden jälkeen pohjoiseen Euraasiaan asettuneilla pyyntikulttuurien väestöillä oli käytössään välineet lumella, jäällä ja avovesillä kulkemiseen. Eloperäisistä aineksista valmistetut kulkuvälineet hävisivät kuitenkin nopeasti jäätyään käytöstä.

Alus voidaan valmistaa eloperäisistä aineksista periaatteessa kahdella tavalla: joko valmistamalla kaarista ranka, joka päällystetään ulkoa laidoin, tai valmistamalla laidat, jotka tukevoitetaan sisältä kaarin. Ensimmäinen liene vanhempi menetelmä pohjoisten kansojen keskuudessa. On helppo ymmärtää pyyntikulttuurien ihmistä, joka pyydetyn ja suolistetun eläimen ääreillä näki, että samalla rakenteella, jossa on selkäranka, kylkiluut ja nahka, voi valmistaa myös aluksen. Päällystä eli laidat tehtiin rannikoilla nahasta ja metsäseuduilla tuohesta tai muusta puunkuoressa. Melan esikuva oli vesilinnun räpyläjalka. Nidonta- ja solmutekniikoita halliten voitiin valmistaa suhteellisen monimutkaisia rakenteita. Tuloksena oli sopivasti joustava alus, jonka vähäinen syväys mahdollisti matalisakin vesissä etenemisen. Aluk-

sen keveys puolestaan helpotti taivaltamista vesistökanavien yli, joista selviydettiin alusta kantaen.

Washingtonissa toimivan Smithsonian-instituutin kustantamo julkaisi vuonna 1964 Edwin Tappan Adneyn ja Howard I. Chappellen teoksen *The Bark and Skin Boats of North America*. Kirjasta, joka laukaisi myös melojien kiinnostuksen näihin aluksiin, tuli myyntimenestys. Kirjaa on painettu 280 tuhatta kappaletta ja se on nykyään luettavissa myös avoimena tietona verkossa (<https://www.gutenberg.org/ebooks/50828>). Pietarin antropologian ja etnografian museossa työkennellyt Valentina V. Antropova oli julkaissut hieman aiemmin vuonna 1961 tutkimuksen Siperian alkuperäisväestöjen aluksista.

Kun taloustutkija Harri Luukkasen tutustui William W. Fitzhugin, joka oli Smithsonian-instituutin arktisen tutkimuskeskuksen johtaja, melontaa harrastavat ja sitä tutkivat miehet päätyivät vuonna 2007 pohjoiseen Euraasiaan jatkamaan Adneyn ja Chappellen työtä. Näin alkanut valtava urakka tuli päätökseen vuonna 2020, kun nyt arvosteltavana oleva teos saatiin painoon. Evguenia Anichtchenko osallistui projektiin kirjoittamalla osuuden Alaskan aluksista. Yhtenä olennaisena edellytyksenä oli muidenkin kielten kuin englannin hallinta, lähde-luettelossa onkin 700 teosta noin kymmenellä kielellä.

On syytä huomata, että koska tuohi- ja nahkaveneet säilyivät huonosti, vanhimmat museoissa olevat alukset ovat 1800-luvun alussa museoille keränneiden tutkijoiden tai heidän avustajiensa suoraan tekijöiltä lunastamia. Siksi kirjaa lukies ja kuvia katsellessa lukija katsoo aluksia, joista vanhimmat ovat pääasiassa 1700-luvulta. Silti useiden alusten juuret ulottuvat huomattavasti kauemmaksi. Kuinka kauas, se selvinne vain tulevien arkeologisten löytöjen avulla.

Luukkasen ja Fitzhughin teos sisältää tietoja tuohikanooteista ja nahkaveneistä Pohjoismaista, Ve-

näjältä, Mongoliasta, Kiinasta, Japanista ja Alaskasta kansalta tarkasteltuna. Kullakin alueella alusten ulkomuotoon vaikuttivat sekä alueen vesistöjen olosuhteet että siellä asuneiden kulttuuri ja sen tarpeet. Kirjassa on runsaasti valokuvia, piirroksia ja karttoja kuvaamassa, kuinka sama vesillä liikumisen tarve ratkaistiin eri tavoin pohjoisissa kulttuureissa.

Kulttuurien muuttuessa aluksetkin hävisivät tai muuttuivat. Sivun 99 kuva vuodelta 2008 todistaa hauskaasti, kuinka Luoteis-Siperian Yamalin nenetsien alusten tarve ei kadonnut, mutta materiaalit korvattiin uusilla: puu muoviputkilla ja nahka purjekankaalla.

Humanistinen tutkimus operoi nykyään liian usein teoreettisten ”himmeleiden” kanssa, jotka ruokkivat byrokratian tavoin lähinnä itseään. Arvostankin suuresti kenttätöiden, inventointien ja muiden kerättyjen aineistojen kerääjiä ja julkaisujen tekijöitä. Nämä usein aivan suotta väheksytyt aineistojulkaisut kestävät nimittäin aikaa, sillä niissä esitellyt aineistot voidaan analysoida tarpeen mukaan aina uudelleen uusin kysymyksenasetteluin ja menetelmin. Luukkasen ja Fitzhughin pohjoisia aluksia esittelevä teos ja sen edeltäjät ovat juuri tällaisia arvosteoksia. Tekijät kuitenkin ylittävät aineistokuvauksen esitellessään myös ne lukuisat kulttuurit, jotka aikoinaan valmistuivat ja käyttivät aluksia. Toisaalta uusi tutkimus tulee vanhentamaan aikanaan juuri nämä osiot, joissa välillä nostetaan esiin muun muassa kielten ja verenperinnön kehitystä.

Saamani tiedon mukaan kiinalainen kustantamo on kiinnostunut julkaisemaan Luukkasen ja Fitzhughin teoksen. Tuon toteutuessa painosmäärä liene aivan toista kuin mihin ”lännessä” on totuttu.

JANNE VILKUNA

Kirjoittaja on Jyväskylän yliopiston museologian professori.